

Λευτέρης Ριζάς*

Το «μέτωπο ενάντια στο Μνημόνιο» Προβλήματα, δυσκολίες και προοπτικές¹

Εισαγωγικά

Η επιβολή του Μνημονίου στον ελληνικό λαό και τη χώρα την οποία προ(σ)κάλεσε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και στήριξαν και ουσιαστικά στηρίζουν και πέραν αυτού πολιτικές δυνάμεις και πολιτικά πρόσωπα, όπως πια γίνεται καθημερινά όλο και πιο καθαρό, θίγει σχεδόν τους πάντες: την εθνική μας ανεξαρτησία και κυριαρχία – τη λαϊκή πρώτα από όλα – τις ελευθερίες μας, τις εργατικές κατακτήσεις κ.λπ. Κανένας δεν τολμάει να το υποστηρίξει. Ούτε η ίδια η κυβέρνηση. Απλά οι ποικιλώνυμοι υποστηρικτές προσπαθούν να το δικαιολογήσουν. Δεν είχαμε, λένε, άλλη επιλογή, κ.λπ. Χωρίς αυτό δεν θα μπορούσε το κράτος να πληρώσει μισθούς και συντάξεις κ.λπ. Αναγκαστήκαμε λοιπόν να υποκύψουμε στους δανειστές μας. Ο λαός – το ξέρουμε – θα υποφέρει ένα διάστημα αλλά στο τέλος θα αποκτήσουμε την ανεξαρτησία μας, την αξιοπιστία μας σαν χώρα και

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ: Ο Λευτέρης Ριζάς, ιδρυτικό μέλος των «Τετραδίων», είναι συνεκδότης της ελληνικής έκδοσης του «Monthly Review».

1. Μια πρώτη προσέγγιση του θέματος βλ. Λ. Ριζάς, «Οι «αμνήμονες» και «αντι-νεοφιλελεύθεροι», εφημ. «Ο Δρόμος της Αριστεράς», αρ. φύλλου 30, 11/9/2010.

θα βαδίσουμε περήφανοι σε νέους ηλιόλουστους δρόμους. Δεν υπάρχει άλλωστε και άλλη εναλλακτική πρόταση. Αυτό το μάθημα το επανέλαβε και ο πρόεδρος της Γ.Σ.Ε.Ε. κ. Γ. Παναγόπουλος – «τοις κείνων ρήμασι πειθόμενος».

Το «επιχείρημα» αυτό βέβαια, σε μια σημαντική μερίδα και του λαού, φαντάζει αρκετά «λογικό» και «πειστικό». Ακόμα και σ' εκείνους που άμεσα θίγονται και γι' αυτό δυσφορούν και διαφωνούν. Και πρέπει να παραδεχτούμε ότι όλο το φάσμα της Αριστεράς δεν έχει δώσει σ' αυτό ιδιαίτερη προσοχή, δεν το έχει αντικρούσει αναλυτικά και πειστικά. Δεν έχει υποδείξει τους «άλλους δρόμους», τις άλλες δυνατότητες που είχαμε σαν λαός και χώρα για να αντεπεξέλθουμε στις προκλήσεις αυτής της κρίσης, με δεδομένο βέβαια πως μένουμε πάντα μέσα στα πλαίσια του υπάρχοντος κοινωνικο-οικονομικού συστήματος και των ευρωπαϊκών και διεθνών θεσμών του. Ότι δηλαδή δεν αλλάζουμε ριζικά τίποτα από όλα αυτά. Αντίθετα έχει αναλωθεί σε μια σειρά προτάσεις που κύρια περιστρέφονται γύρω από την αναδιάρθρωση του χρέους, τη στάση πληρωμών ή το κάλεσμα, σε τελευταία ανάλυση, για την ανατροπή του συστήματος. Προτάσεις που και «τρομάζουν» τον κόσμο – τον εργαζόμενο, τους μικρομεσαίους, κ.λπ. – και, πολύ περισσότερο, φαντάζουν ανεδαφικές όταν καλούν σε «ανατροπή» του καπιταλιστικού συστήματος στη χώρα μας και την έξοδο της από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ο.Ν.Ε. κ.λπ.

Επειδή, όμως, το Μνημόνιο πλήττει σχεδόν τους πάντες – την τεράστια πλειοψηφία του λαού και δεν είναι γι' αυτό ούτε δημοφιλές ούτε και αποδεκτό (όλες οι δημοσκοπήσεις συμφωνούν σε αυτό), τα πανιά της Αριστεράς μας φούσκωσαν. Όλες οι συνιστώσες και συνισταμένες της φαντάζονται πως ήρθε η ώρα για τη δημιουργία ενός μεγάλου «λαϊκού μετώπου» – που βέβαια θα καθοδηγείται αποκλειστικά από αυτή ή την άλλη συνισταμένη ή συνιστώσα: κόμμα, συνασπισμό, γκρούπα ή γκρουπούσκουλο και πάει λέγοντας. Κι έτσι έχει ανάψει πάλι ένας καβγάς μεταξύ τους για το ποιος είναι ο πιο «συνεπής» και «ικανός» φορέας και οδηγητής αυτού του «Μετώπου ενάντια στο Μνημόνιο» – που μπορεί να είναι δημοκρατικό, σοσιαλιστικό, επαναστατικό, πατριωτικό, οικολογικό ή ακόμα και εθνικό και αντικατοχικό (νέο Ε.Α.Μ.), κ.λπ., κ.λπ.

Παρ' όλο λοιπόν που από όλους ονοματίζεται ο «εχθρός» – και είναι κοινός – αντί όλες αυτές οι δυνάμεις της πλατιάς και στενής Αριστεράς να ενώνονται στο αγώνα ενάντιά του, για άλλη μια φορά διασπώνται, κατακερματίζονται, διεκδικώντας η κάθε μια για το εαυτό της, την πρωτοκαθεδρία, το ρόλο του «πρωτοπόρου» και μοναδικού «οδηγητή» του μετώπου και του αγώνα.

Κοινός στόχος-κοινός αγώνας: Άρα διάσπαση

Αυτό δεν συμβαίνει για πρώτη φορά². Από τα πρώτα του βήματα το σοσιαλιστικό και έπειτα το κομμουνιστικό κίνημα έχουν γνωρίσει – και εξακολουθούν να γνωρίζουν μέχρι σήμερα – πολλές διασπάσεις³. Ο Μαρξ έλεγε πως τούτο οφείλεται στις «εσωτερικές αδυναμίες του κινήματος. Γιατί, αν και κανένας δεν αμφιβάλλει για το «από πού ερχόμαστε», βασιλεύει αντίθετα μεγάλη σύγχυση για το «πού πάμε». Εκτός από μια γενική αναρχία που μαίνεται στους κύκλους των κοινωνικών μεταρρυθμιστών μας, ο καθένας μας χωριστά θα υποχρεωθεί σε λίγο να ομολογήσει ότι δεν έχει καμία συγκεκριμένη ιδέα για το πώς πρέπει να είναι το αύριο. Στο μεταξύ, εδώ ακριβώς βρίσκεται η αξία του καινούργιου προσανατολισμού: δεν προγραμματίζουμε τον αυριανό κόσμο με τη δογματική σκέψη, αλλά αντίθετα αναζητάμε το νέο κόσμο στο ακροτελεύτιο ακριβώς σημείο της κριτικής του παλαιού»⁴.

Όταν έγραφε αυτό ήταν μόλις 25 χρονών. Σε πέντε χρόνια, όταν γράφει μαζί με τον Ένγκελς για λογαριασμό της «Ένωσης των Κομμουνιστών» το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* αφήνει πίσω αυτή την ερμηνεία της διάσπασης. Εκεί, υποχρεωμένοι να εκθέσουν τις αρχές και τους σκοπούς της δικής τους «Ένωσης», αναγκάζονται να εξηγήσουν ποιες ήταν οι διαφορές τους από τους άλλους σοσιαλισμούς που τότε κυκλοφορούσαν. Γίνονται έτσι πολύ πιο συγκεκριμένοι. Η ερμηνεία γίνεται πιο «πλούσια» και πιο ουσιαστική. Δεν ανάγεται αποκλειστικά και μόνο στην έλλειψη συγκεκριμένων ιδεών για το πώς πρέπει να είναι το αύριο. Αλλά στην αναγνώριση της ύπαρξης διαφορετικών κοινωνικών συμφερόντων που υπάρχουν κάτω από την «κοινή» αντίθεσή τους προς τον καπιταλισμό. Και που τροφοδοτούν και εκφράζονται σε διαφορετικά σχέδια για το πώς πρέπει να είναι το αύριο.

2. Βλ. Κ Βεργόπουλος, «Το θεσπέσιο πτώμα», εφημ. Ελευθεροτυπία, 24/ 09 /2010.

3. Βέβαια οι διασπάσεις δεν είναι χαρακτηριστικό μόνο της Αριστεράς. Όλες οι μεγάλες απελευθερωτικές ή σωτηριολογικές διδασκαλίες (θρησκείες) πάντοτε διασπάστηκαν σε διάφορες «σχολές» ή αιρέσεις. Γιατί ακριβώς απευθύνονται – και προσπαθούν να τα ενώσουν – σε μεγάλα πλήθη, συμφέροντα, ιδέες, ιδεολογίες, οράματα και οραματισμούς. Έτσι, οι υπαρκτές διαφορές που πριν συγκρούονταν μεταξύ τους ανοιχτά, μεταφέρονται πια στο εσωτερικό αυτών των θεωριών, κινήματων και θρησκειών.

4. Κ. Μαρξ, «Γράμμα του στον Άρνολντ Ρούγκε» (Κρούτσναχ Σεπτέμβρης 1843) στο Μαρξ-Ένγκελς, *Αλληλογραφία - Α' τόμος 1837 - 1848*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1975, σελ. 44.

Στο *Μανιφέστο*, λοιπόν, μιλάνε για την ύπαρξη πολλών σοσιαλισμών. Πρώτος ο «αντιδραστικός σοσιαλισμός» που περιλαμβάνει τον φεουδαρχικό σοσιαλισμό, το μικροαστικό σοσιαλισμό, τον γερμανικό ή «αληθινό» σοσιαλισμό. Δεύτερος ο συντηρητικός ή αστικός σοσιαλισμός, Τρίτος ο ουτοπικός σοσιαλισμός και βέβαια ο κομμουνισμός.

Αυτά τα είδη σοσιαλισμών δεν έχουν πάψει να υπάρχουν. Μπορεί κάποιοι να έχουν αδυνατίσει, να μην τους συναντάμε πια – όπως ο «φεουδαρχικός» ή να έχουν αλλάξει (μεταμορφωθεί) ή ακόμα, είναι βέβαιο, να έχουν πολλαπλασιαστεί. Αλλά υπάρχουν. Και πρέπει να τους ανιχνεύσουμε, να τους εντοπίσουμε και βέβαια από την πλευρά του κομμουνισμού να τους αντιμετωπίσουμε. Θα προκύψει έτσι μια κατ' αρχήν θεωρητική σύγκρουση μαζί τους. Που μάλλον θα την ακολουθήσει και πολιτική.

Εκείνο που και οι Μαρξ-Ενγκελς απέφυγαν να κάνουν τότε ήταν να χαρακτηρίσουν τους άλλους σοσιαλισμούς – και να ξεμπερδεύουν μαζί τους – ως «οπορτουνιστές» κ.λπ. Δηλαδή δεν κατέφυγαν στην τακτική που κατά κόρον χρησιμοποίησε η κομμουνιστική Αριστερά αργότερα. Όχι ότι δεν υπάρχει οπορτουνισμός. Υπάρχει όμως μέσα σε όλα τα ρεύματα πολιτικής δράσης και σε όλους τους «σοσιαλισμούς». Οπορτουνιστές – καιροσκόποι – άτομα και παρατάξεις υπάρχουν ήδη από την αρχαιότητα. Δεν είναι ένα καινούργιο φαινόμενο και μάλιστα μόνο αριστερό, σοσιαλιστικό ή κομμουνιστικό.

Τα διάφορα ρεύματα της Αριστεράς – σοσιαλιστικής, κομμουνιστικής ακόμα και αναρχικής – πρέπει πρωταρχικά να αναλύονται όχι με βάση την έλλειψη ή σύγχυση των ιδεών τους για το πώς πρέπει να είναι το «αύριο». Υπάρχει βέβαια και έλλειψη ιδεών και σύγχυση. Που εύκολα ή δύσκολα μπορεί κανείς να την καταλάβει και ανάλογα στη συνέχεια να πράξει. Αλλά πρωταρχικά τα ρεύματα εκφράζουν διαφορετικές ταξικές θεωρήσεις, συμφέροντα και όρια αντίθεσης με τον καπιταλισμό, που τώρα πια έχει εξελιχθεί σε ιμπεριαλισμό.

Άλλωστε ο Λένιν έγραψε τον ιμπεριαλισμό του ακριβώς για να εξηγήσει την διάσπαση του εργατικού κινήματος παραμονές του παγκόσμιου πολέμου, τη συμπεριφορά και την στάση των ηγετών του – αλλά και της ίδιας της «βάσης» του – ακριβώς λόγω της ύπαρξης – όχι απλά του καπιταλισμού – αλλά του ιμπεριαλισμού. Είναι δηλαδή ένα έργο περισσότερο «πολιτικό» παρά «οικονομικό». Όπως είναι π.χ. το έργο του Μπουχάριν και του Χόμπσον. Γι' αυτό το θέμα ελπίζω να επανέλθω εκτενέστερα από τις σελίδες αυτού του περιοδικού.

Θεωρητικές και πολιτικές συγκρούσεις υπήρξαν από τότε πολλές. Την εποχή που ζούσαν οι Μαρξ-Ενγκελς συνέβησαν πρώτα από όλα μέσα στην ίδια τη

«Διεθνή». Μέσα στις γραμμές του ίδιου του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος στην Γερμανία. Η κριτική στα προγράμματα της Γκότα και Ερφούρτης για ποιο λόγο άραγε έγιναν; Γιατί διαφωνούσαν οι «κλασικοί» με αυτά που περιλάμβαναν τα δύο αυτά προγράμματα. Δεν τα θεωρούσαν σοσιαλιστικά γιατί τα εξέταζαν από την σκοπιά των συμφερόντων και του τελικού σκοπού της εργατικής τάξης. Θεωρούσαν ότι ήταν προγράμματα που έβαζαν ένα όριο θεωρητικό, πολιτικό και πρακτικό σε αυτό που η εργατική τάξη είχε (ή έπρεπε να έχει) σαν τελικό σκοπό της: την πλήρη ανατροπή του καπιταλισμού, την κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής, την πλήρη χειραφέτηση της εργατικής τάξης – που δεν θα μπορέσει να την επιτύχει αν δεν «απελευθερώσει σύγχρονα και για πάντα ολόκληρη την κοινωνία από την εκμετάλλευση, την καταπίεση και τους ταξικούς αγώνες»⁵.

Οι κριτικές αυτές συνέβαλαν πάρα πολύ στο να διαμορφωθεί ο στενός πυρήνας των οπαδών των Μαρξ-Ένγκελς. Άρα «διασπάστηκε» η «Αριστερά» της εποχής εκείνης. Βέβαια, τέτοιες αντιπαραθέσεις και διασπάσεις ακολούθησαν το εργατικό-σοσιαλιστικό και κομμουνιστικό κίνημα πάρα πολλές. Την εποχή του ιμπεριαλισμού προστέθηκαν ακόμα μερικές, πολύ σοβαρές και μεγάλες. Μέχρι σήμερα.

Κοινό σχέδιο δράσης παρά τις θεωρητικές και προγραμματικές διαφορές

Το ερώτημα, λοιπόν, που κάποιος που σκέφτεται σοβαρά για το σοσιαλισμό, τον κομμουνισμό, την Αριστερά, κ.λπ. μπορεί να θέσει, είναι αν αυτές οι θεωρητικές και «προγραμματικές» αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις άξιζαν τον κόπο, είχαν πραγματικό λόγο ύπαρξης ή ήταν αποτέλεσμα προσωπικών αντιπαραθέσεων και εγωισμών. Οι μεγάλες συγκρούσεις είχαν σοβαρό λόγο ύπαρξης. Σκόπευαν κατευθείαν την πράξη, την πορεία και το μέλλον του πραγματικού κινήματος. Κι αξίζει να μάθουμε γι' αυτές, να κατανοήσουμε τους βαθύτερους λόγους ανάδειξής τους. Πιθανόν, πολλές από αυτές ή έστω κάποιες τώρα να έχουν μόνο «φιλολογική» αξία. Άλλες πάλι, πολλές και δευτερεύουσες ή και τριτεύουσες ήταν πράγματι αποτέλεσμα σύγκρουσης αρχηγίσκων σε μικρές

5. Φρίντριχ Ένγκελς, «Πρόλογος στη Γερμανική έκδοση» του Κομμουνιστικού Μανιφέστου του 1883. Πλάγια δικά μου.

γκρούπες που δεν έπαιξαν – γιατί δεν είχαν καμιά σημασία – ρόλο στην πορεία του κινήματος. Ή αν θέλετε έπαιξαν ρόλο άσχημο. Διαλυτικό.

Υπάρχει κι ένα δεύτερο ερώτημα / απορία: δηλαδή δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι όλοι μαζί, από κοινού, αν δεν έχουμε συμφωνήσει θεωρητικά σε όλα ή σ' ένα πρόγραμμα; Θα υπενθυμίσουμε την απάντηση που έδωσε ο Μαρξ σ' ένα γράμμα του στον Μπράκε (Λονδίνο 5/5/1875) με αφορμή την κριτική στο πρόγραμμα της Γκότα: «Κάθε βήμα του πραγματικού κινήματος είναι πιο σπουδαίο από μια δωδεκάδα προγράμματα. Αν, λοιπόν, δεν μπορούσαν να πάνε πιο πέρα από το πρόγραμμα του Άιζεναχ – και οι περιστάσεις δεν το επέτρεπαν αυτό – τότε θα έπρεπε απλώς να κλείσουν μια συμφωνία δράσης ενάντια στον κοινό εχθρό. Όταν όμως κάνουν προγράμματα αρχών (αντί να αναβάλουν το ζήτημα αυτό ωσότου μια μακρόχρονη κοινή δράση θα το προετοίμαζε) τότες βάζουν μπροστά σ' όλον τον κόσμο ορόσημα που μ' αυτά μετριέται το ύψος του κομματικού κινήματος... Αν τους είχε δηλωθεί από την αρχή ότι δεν θα επιτρέπονταν παζαρέματα πάνω στο ζήτημα αρχής, τότες θα υποχρεώνονταν ν' αρκεστούν σ' ένα πρόγραμμα δράσης, ή σ' ένα οργανωτικό σχέδιο για κοινή δράση...». Κανένας σοβαρός μαρξιστής δεν υποστηρίζει τα αντίθετα. Κανένας δεν αρνείται σχέδιο κοινής δράσης όταν δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία θεωρητική ή προγραμματική. Όπως και κανένας δεν δέχεται να εξαφανιστεί «ταχυδακτυλουργικά κάθε κριτική και να μην αφήσουν καιρό στο δικό τους κόμμα να σκεφτεί. Ξέρουν πόσο ικανοποιεί τους εργάτες και μόνο το γεγονός της ενότητας, όμως γελιούνται αν νομίζουν πως τούτη η στιγμιαία επιτυχία δεν εξαγοράστηκε πάρα πολύ ακριβά» (στο ίδιο).

Το παράθεμα είναι λίγο μεγάλο. Αλλά, δυστυχώς, είναι πάρα πολύ επίκαιρο γιατί σήμερα, στο όνομα του αγώνα ενάντια στο Μνημόνιο, γίνεται έκκληση και από ανθρώπους που θέλουν ακόμα να έχουν σχέση με το μαρξισμό, να βάλουμε όλες τις διαφορές στο πλάι ή στο μπαούλο, στο όνομα του κοινού αγώνα ή της συνάντησης με το σοσιαλιστικό χώρο. Κοινός αγώνας ναι, κοινό σχέδιο ναι αλλά και δικαίωμα κριτικής στη θεωρία και στο πρόγραμμα του καθένα.

Κι άλλες αιτίες της μη-ενότητας της Αριστεράς

Να δώσω ένα παράδειγμα – και για να μην υπάρξει καμιά παρεξήγηση θα το πάρω από κίνημα άλλης χώρας – γραμμένο από τους James Petras, Moris Morley και Eugene Havens – για το Περού. Έγραφαν πώς «Εδώ βρίσκεται η

ουσία του ζητήματος για την Αριστερά: Χωρίς ενότητα είναι καταδικασμένη στο περιθώριο. Ενόχληση για την κυβέρνηση, αλλά όχι απειλή»⁶. Στις αιτίες της μη ενότητας της Αριστεράς οι συγγραφείς συμπεριελάμβαναν «το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους σημερινούς πολιτικούς ηγέτες της Αριστεράς ήταν φοιτητικά στελέχη του '60 και '70, έχει δημιουργήσει ένα σημαντικό πρόβλημα σχετικά με την ικανότητα της Αριστεράς για μια συνολική, ενιαία και οργανική πολιτική δραστηριότητα. Γιατί η πανεπιστημιακή Αριστερά είναι γνωστή για το φραξιονιστικό, δογματικό και υποκειμενιστικό χαρακτήρα της, και εν μέρει αντανακλά την εξέγερση της εφηβείας – την ανάγκη για προσωπική αυτονομία μέσα από ενέργειες αυτοεπιβεβαίωσης. Η επέκταση αυτών των πανεπιστημιακών χαρακτηριστικών στο πεδίο των πολιτικών αγώνων σε εθνικό επίπεδο είχε προκαλέσει πολλούς κλυδωνισμούς στην προσπάθεια οικοδόμησης μιας ενιαίας Αριστεράς».

Όπως στο Περού τότε – έτσι και στην Ελλάδα τα τελευταία 30-40 χρόνια η διαμόρφωση ενός στρώματος διανοουμένων, αν και αισθητή στο χώρο της Αριστεράς υπονομεύθηκε τόσο από τη χαλαρή δομή της και την έλλειψη συστηματικών δεσμών με τα λαϊκά κινήματα και την τάση να τονίζεται – ακόμα και σε προσπάθειες σύνδεσης με το συνδικαλιστικό κίνημα – η διαφορά ανάμεσα στους διανοούμενους και τους εργαζόμενους. Να προσθέσουμε δε πως έτσι κι αλλιώς η εργατική τάξη δεν χωρίζεται με σινικό τείχος από την υπόλοιπη κοινωνία και συνεπώς η επίδραση της μικροαστικής ιδεολογίας και ψυχολογίας πάνω της είναι πολύ ισχυρή – σε μια χώρα μάλιστα όπως η Ελλάδα με πολύ έντονο το μικροαστικό στοιχείο. Συνεπώς, η υιοθέτηση από το – έτσι κι αλλιώς αδύναμο ιδεολογικά και πολιτικά – εργατικό κίνημα της «κοσμοαντίληψης» και των στόχων του μικροαστού ήταν πολύ εύκολη. Ακόμα πιο εύκολη μια και ο σημερινός μικροαστός έχει «δημοκρατικές» παραδόσεις, συμμετοχή στην Εθνική Αντίσταση, στον αγώνα κατά της χούντας, άρα οι πραγματικές διαθέσεις του, τα όρια που ο ίδιος έθετε στον αντικαπιταλισμό του, ήταν πολλές φορές δυσδιάκριτα ακόμα και στον ίδιο. Πολύ περισσότερο στην εργατική τάξη.

Αυτή τη σύμμιξη διαφορετικών κοινωνικών προοπτικών κάτω από την ίδια σημαία – τον ίδιο αγώνα – την έζησε η Ελλάδα στην Κατοχή, στη διάρκεια του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα και την πλήρωσε πολύ ακριβά. Η ιδεολογική

6. James Petras, Moris Morley, Eugene Havens, «Περού: καπιταλιστική δημοκρατία και μετάβαση», *Μηνιαία Επιθεώρηση*, τ. 42-43, Φλεβάρης-Μάρτης 1984.

και πολιτική ηγεμονία του βρέθηκε ακριβώς στα χέρια αυτών των κοινωνικών στρωμάτων και των πολιτικών εκφραστών τους – άσχετα από αυτό που οι ίδιοι πίστευαν ότι ήταν ή υπηρετούσαν. Αυτή η διάσταση είναι γεγονός πως δεν έχει μελετηθεί ακόμα σε βάθος. Κι είναι κάτι που πρέπει να γίνει για να καταλάβουμε γιατί ακριβώς ηττήθηκε όπως ηττήθηκε αυτό το κίνημα.

Σε εποχές εκδίπλωσης μεγάλων κοινωνικών αγώνων που αγκαλιάζουν και κινητοποιούν εκατομμύρια μάζες – όπως οι εθνικο-απελευθερωτικοί αγώνες – συγκλίνουν όπως συμβαίνει με τις ακτίνες φωτός και το συγκεντρωτικό φακό, διαφορετικά κοινωνικά συμφέροντα, ιδεολογίες κ.λπ. προς ένα σημείο: την κύρια εστία. Που μπορεί να είναι η ειρήνη και μοίρασμα γης (Ρωσική Επανάσταση), εκδίωξη κατακτητή και αγροτική μεταρρύθμιση (ανατροπή φεουδαρχών) (Κινέζικη Επανάσταση, Βιετνάμ κ.λπ.), ή όπως η περίπτωση του ελληνικού κινήματος: Εθνικο-απελευθερωτικός αγώνας, λαϊκή εξουσία σε συνδυασμό με μια σειρά κοινωνικά αιτήματα που όμως δεν ήταν πολύ καθαρά προσδιορισμένα. Μάλλον δεν κυριαρχούσαν αιτήματα της εργατικής τάξης – αδύναμης όπως ανέφερα – και του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, όπως εύκολα διαπιστώνει κανείς διαβάζοντας τα προγράμματα της εποχής.

Μόλις, όμως, οι «ακτίνες» των διαφορετικών κοινωνικών συμφερόντων-ιδεολογιών-προοπτικών περάσουν από την κύρια εστία, όπως συμβαίνει και με τις ασκήσεις της οπτικής, αμέσως διασκορπίζονται. Αν δεν σταθεροποιηθούν κάποιες κοινωνικές και πολιτικές κατακτήσεις από την σκοπιά και την ηγεμονία – ιδεολογική, πολιτική και πολιτισμική – της εργατικής τάξης, τότε μοιραία αυτή περνάει σε άλλα χέρια. Σε άλλη τάξη, στρώματα και ομάδες που τελικά επιβάλλουν τα δικά τους συμφέροντα – εν μέσω και δικών τους συγκρούσεων – σε βάρος πάντοτε της εργατικής τάξης, των φτωχών αγροτών, της μεγάλης μάζας του εργαζόμενου λαού και της νεολαίας, άρα της πατρίδας των φτωχών και καταπιεσμένων.

Αντίθεση στο Μνημόνιο: Αρκεί για τη διεκδίκηση του μέλλοντος;

Μια τέτοια στιγμή είναι και η σημερινή. Η επίθεση που εξελίσσεται σε βάρος της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού μας και της πατρίδας του από το ξένο και «ντόπιο» κεφάλαιο με τη συνδρομή και υποστήριξη του αστικού και σοσιαλφιλελεύθερου πολιτικού προσωπικού, των διανοουμένων, δημοσιογράφων τους κ.λπ., μοιραία προκαλεί κάθε μέρα και περισσότερο την αγανάκτηση και την

αντίθεσή του. Όλοι και όλα συγκλίνουν προς την «κύρια εστία» που λέγεται απαλλαγή από το Μνημόνιο.

Καθένας όμως – τάξη, στρώμα, κοινωνική ομάδα κ.λπ. – προσέρχεται στο κοινό αυτό μέτωπο κινούμενος από δικούς του λόγους και με δικές του προοπτικές. Άλλος θέλει να διατηρήσει τα κεκτημένα του, άλλος να μην κατακυλήσει κοινωνικά (να μην ξεπέσει στην κατάσταση της εργατικής τάξης ή και χαμηλότερα), άλλος να βελτιώσει τη θέση του.

Ένα πρόχειρο και πρόσφατο παράδειγμα είναι οι απεργιακές κινητοποιήσεις των ιδιοκτητών φορτηγών-βυτιοφόρων κ.λπ. δημόσιας χρήσης. Είναι, πιστεύω, όλοι τους ενάντια στο Μνημόνιο. Αλλά δεν ενδιαφέρονται για το τι συμβαίνει στην υπόλοιπη κοινωνία. Δεν είναι φορείς σοσιαλιστικής προοπτικής. Δεν ταυτίζονται καν με τα άμεσα και μεσο-μακροπρόθεσμα συμφέροντα της εργατικής τάξης ή των αγροτών, ακόμα και των άλλων ιδιοκτητών: Μικρών και «μεσαίων» στρωμάτων.

Άλλωστε, στη Χιλή πρωτοστάτησαν στην υπονόμευση της κυβέρνησης Αλλιέντε. Το ίδιο κάνουν και με τον Τσάβες. Γι' αυτό πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί και αυστηροί απέναντι στις κινητοποιήσεις, διεκδικήσεις και αγώνες μιας σειράς κοινωνικών ομάδων, που μπορεί να υψώνουν το λάβαρο της εναντίωσης στο Μνημόνιο ή ακόμα και στα μονοπώλια αλλά δεν σημαίνει καθόλου πως συμφωνούν για το τι θα ακολουθήσει, με τις άλλες καταπιεζόμενες και εκμεταλλευόμενες τάξεις. Η θέση τους στον καταμερισμό της εργασίας και οι προοπτικές τους δεν συμπίπτουν ούτε καν συγκλίνουν πολλές φορές⁷.

Τέτοιες ιστορικές εποχές «αναπτύσσεται ένας σκληρός αγώνας όχι μόνο ανάμεσα στον ιμπεριαλισμό και τους καταπιεζόμενους από αυτόν, αλλά και ανάμεσα στους καταπιεζόμενους για το ποιος θα ηγηθεί στο αντι-ιμπεριαλιστικό κίνημα, μια και απ' αυτό (την ηγεμονία) εξαρτάται τίνος τα συμφέροντα τελικά θα επικρατήσουν. Ο αγώνας που αναπτύσσεται στο στρατόπεδο των καταπιεζομένων συγκεκριμενοποιείται με την σύγκρουση προγραμμάτων, πολιτικών γραμμών, διαφορετικών τακτικών και στρατηγικής. Σήμερα λ.χ. εκτός από την εργατική κατεύθυνση μέσα στο αντι-ιμπεριαλιστικό κίνημα, παρουσιάζεται και άλλη μία που ζητεί την πάλη ενάντια στον ιμπεριαλισμό και τα μονοπώλια, όχι όμως και στις συνθήκες που τα αναπαράγουν. Η κατεύθυνση αυτή προέρχε-

7. Βλ. πιο αναλυτικά: Ίσβαν Μέσσαρος, «Ο καταμερισμός της εργασίας και το μετακαπιταλιστικό κράτος», *Μηνιαία Επιθεώρηση*, τ. 51, Δεκέμβρης 1987.

ται από την αποδοχή της χαμένης προοπτικής των μεσοστρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας. Σημαίνει ότι ο λαός καλείται να δώσει τη μάχη, όχι ενάντια στις αιτίες που παράγουν και αναπαράγουν τον μονοπωλιακό καπιταλισμό, τον ιμπεριαλισμό, τη φτώχεια και την εξάρτηση, αλλά ενάντια στα αποτελέσματα».

Σήμερα, τα πράγματα είναι πολύ χειρότερα από την εποχή που έγραφα αυτό το κείμενο. Σήμερα ο αγώνας δεν στρέφεται ενάντια στον ιμπεριαλισμό / καπιταλισμό. Σήμερα ο αγώνας επικεντρώνεται στην ανατροπή ή την απαλλαγή από το Μνημόνιο. Μια πολιτική του ακραίου νεοφιλελευθερισμού. Όπως, όμως έχω εξηγήσει⁸ οι αντίπαλοι του νεοφιλελευθερισμού δεν είναι σώνει και καλά σοσιαλιστές. Είναι και άνθρωποι που θέλουν να σώσουν τον καπιταλισμό από τον φιλελευθερισμό που πιστεύουν πως τον υπονομεύει. Στην ημερήσια διάταξη δεν υπάρχει η απαλλαγή, η ρήξη, με τον ιμπεριαλισμό. Δεν είναι δηλαδή αίτημα, στόχος, κανενός μαζικού κινήματος η έξοδος από την Ε.Ε. ή την Ο.Ν.Ε. Συνεπώς, η ιδεολογική και πολιτική χειραγώγηση του εργατικού κινήματος είναι αφάνταστα πιο εύκολη. Η θέση του αφάνταστα πιο δύσκολη. Και το «καθήκον» να διαφυλάξει όσο μπορεί την ιδεολογική και πολιτική του αυτοτέλεια⁹ πιο επιτακτική.

Το «Μέτωπο ενάντια στο Μνημόνιο» - ο αγώνας ενάντια στο Μνημόνιο είναι ένας αγώνας που πρέπει βέβαια να πάρει ολόψυχα μέρος η εργατική τάξη, οι φτωχοί αγρότες, οι νέοι που δεν έχουν μέλλον, όλοι οι εξαθλιωμένοι. Φροντίζοντας όμως η εργατική τάξη να προωθήσει μέσα σε αυτό το μέτωπο τις δικές της θέσεις, να αναδειχθεί ηγεμονική δύναμη ιδεολογικά-πολιτικά και πολιτισμικά. Δύσκολη, πάρα πολύ δύσκολη υπόθεση αν λάβουμε υπόψη μας σε ποια κατάσταση βρίσκεται ελλαδικά, ευρωπαϊκά και παγκόσμια. Αλλά εδώ χρειάζεται η συμβολή εκείνων των δυνάμεων και ιδιαίτερα των διανοουμένων, που βλέπουν τα πράγματα διαφορετικά.

Δεν τελειώνω εδώ. Υπάρχουν κι άλλα που πρέπει να ειπωθούν και να γίνουν. Γι' αυτό θα επανέλθω.

8. Βλ. Ρ. Ολύμπιος (Λευτέρης Ριζάς), «Ο ελληνικός νέο-ρεφορμισμός», Θεωρητικός Αντιιμπεριαλιστής, Αθήνα 1966.

9. Μιλώ εδώ για «αυτοτέλεια» του εργατικού κινήματος και όχι για «αυτονομία» γιατί δεν έχουν την ίδια σημασία. Το εργατικό κίνημα πρέπει να αγωνίζεται για τους δικούς του σκοπούς, το δικό του τέλος. Και μάλιστα το «τέλος καθεαυτό». Αν δεν συμβαίνει αυτό τότε παρά τους αγώνες του παραμένει μια τάξη «υποτελής» στους σκοπούς, την ιδεολογία και τις αξίες της κυρίαρχης τάξης.